

פרשת בהעלותך יונתן גרוסמן

משה ומרים

בפרשת השבוע אנו קוראים על מסע בני ישראל מהר סיני. לאחר חנייה ארוכה של בני ישראל למרגלות הר סיני, ובניית המשכן, אנו קוראים: "ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה. וענן ה' עליהם יומם בנסעם מן המחנה" (במדבר י', לג). עתה, אנו נכנסים למסע ארוך ומפרך (העומד להתארך למשך ארבעים שנה), מסע העומד לכלול בתוכו תלוונות שונות, מעט עליות ובעיקר נפילות.

באחד משיעורנו בשנה שעברה, עמדנו על הקבלת מסע זה, למסע הראשון שעברו בני ישראל - ממצרים להר סיני (המתוארת בפרשת בשלח). בשני מסעות אלו ישנן תלוונות שונות של עם ישראל, אשר בנויים בדגם בסיסי דומה (בשנה שעברה עסקנו בשתי התלוונות בהן התבקש משה להוציא מים מן הסלע). מעבר לתלוונות הדומות, בשני המסעות נאלצו ישראל להתמודד עם אויב חיצוני שהתרגש ובא עליהם (עמלק בדרך להר סיני, והכנעני יושב הנגב בדרך שלנו, לערבות מואב).

כבר תחילת המסע, שהבאנו לעיל, ניצבת במקביל לתחילת המסע הקודם (ממצרים להר סיני). אל מול: "ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים", קראנו שם: "ויסע משה את ישראל מים סוף... וילכו דרך שלשת ימים" (שמות ט"ו, כב). שני המסעות פותחים בהליכה של שלושת ימים, יחידה סגורה של הליכה קצרה, ולאחר שלושת הימים הללו מתלווננים ישראל על קשיי הדרך.

ברצוני להתמקד בשתי התלוונות השניות שבמסע בני ישראל: בתלוונה ארוכה שמופיעה בפרשת השבוע, תלוונת הבשר בקברות התאוה ("א, ד-לה), אשר נצבת במקביל לתלוונה הארוכה ביותר שתוארה בפרשת הדרך הראשונה, זו שנאמרה במדבר סין.

נושא שתי התלוונות הללו הוא אוכל. בתלוונת ישראל במסעם להר סיני הם טענו:

"ויאמרו אליהם בני ישראל:

מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים, בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע,

כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב"

(שמות ט"ז, ג).

בצורה מקבילה אנו קוראים על התלוונה בפרשתנו:

"והאספסוף אשר בקרב התאוות, וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו:

מי יאכלנו בשר. זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם:

את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים.

ועתה נפשנו יבשה אין כל"

(י"א, ד-ו).

בשתי התלוונות, עם ישראל מתגעגע לאוכל שניתן להם במצרים, ואשר חסר להם במדבר. מבנה התלוונה דומה, בתחילה טוענים ישראל: "מי יתן" - "מי יאכלנו", ואחר כך הם מזכירים את השפע הגסטרונומי שהיה מנת חלקם של ישראל במצרים, ואשר נעדר מבטנם במדבר.

אולם, דווקא השוואת שתי התלוונות, מציבה באור ביקורתי את התלוונה הנוכחית שמופיעה בפרשה שלנו. המצב בתלוונה הראשונה - בדרך להר סיני - הוא מצב של רעב: "להמית את כל הקהל הזה ברעב". במצב שכזה, קל יותר להזדהות עם תוכן התלוונה, שהרי אין זה קל לאבי משפחה לראות את ילדיו רעבים, ואין לו דבר מאכל לתת להם על מנת להשקיט את רעבונם.

לעומת זאת, בתלוונה שבפרשת השבוע שלנו, טענת העם היא שמצבם במדבר הוא: "ועתה נפשנו יבשה אין כל, בלתי אל המן עינינו" ("א, ו). אין מדובר ברעב, כי אם בתפריט! ישנו די מאכל לכל אחד במחנה, אולם לטעמם של המתלווננים אין זה תפריט עשיר דיו.

הכתוב עצמו רומז לקריאה ביקורתית שכזאת, שהרי מיד לאחר תלוונת העם, לפני שהכתוב מציג את תגובת משה, הוא מוסיף: "והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדלח... והיה טעמו כטעם לשד השמן" ("א, ז-ח). מטרת הוספה זו, המתארת את שבחו של המן, אותו עם ישראל אוכל בזמן הליכתו במדבר, מאז התלוונה הראשונה במדבר סין (אותה אנו משווים כעת לתלוונה זו), היא ליצור רושם שתלוונת ישראל אינה מוצדקת. אמנם אין בשר במדבר, אולם בהחלט ניתן להסתפק במן היורד מידי יום ביומו. ביקורת שכזאת, לא מצאנו בתלוונה במדבר סין, שהרי שם עדיין המן לא ירד, ואדרבא, כל ירידתו לא באה אלא בעקבות תלוונה זו.

בדרך נוספת מעלה הכתוב ביקורת על עצם העלאת תלוונה זו, בדרך לערבות מואב, על ידי ישראל. בתחילת התלוונה הראשונה, הכתוב מאפיין את המתלווננים בצורה כללית: "ויאמרו אליהם בני ישראל". ואילו, בתלוונה שבפרשתנו הניסוח מורכב יותר: "והאספסוף אשר בקרב התאוות, וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו". תחילתה של תלוונה זו נעוצה ב"אספסוף אשר בקרב", ורק לאחר שהם מתחילים בתלוונתם, שבים ובוכים "גם בני ישראל". כותרת כזו מבקשת לרמוז שוב, כי תוכן התלוונה עצמה אינו מוצדק

במקרה זה, וכי ההשתוקקות לבשר הנה אמתלה לעצם העלאת התלונה.

לא יפלא אפוא, כי משה מרגיש בתלונה זו, שכוחותיו אוזלים ממנו, ובפעם הראשונה הוא עצמו מתלונן כלפי הקב"ה על הקשיים שבהנהגת העם במדבר.